

**TALABA-YOSHLARNI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA OILANING
O'RNI**

Shermatova Dilfuza Yakubjanovna

Namangan Davlat Texnika Universiteti O'zbek tili va adabiyoti kafedrası

Dotsenti (shermatovadilfuza57@gmail.com)

Annotatsiya: Mazkur maqolada talaba-yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash jarayonida oilaning o'rni va ta'siri har tomonlama yoritilgan. Oila – shaxs shakllanishining ilk bosqichi bo'lib, ayniqsa oliy ta'lim bosqichida yoshlarning ongli hayotiy pozitsiyasini shakllantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Maqolada zamonaviy oila modeli, ota-ona mas'uliyati, axloqiy qadriyatlar va ularni yoshlarga singdirish yo'llari ilmiy-nazariy va amaliy nuqtai nazardan tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: oila, ma'naviyat, axloqiy tarbiya, talaba-yoshlar, ota-ona mas'uliyati, qadriyatlar, tarbiya modeli.

Abstract: This article comprehensively covers the role and influence of the family in the process of spiritual and moral education of students and youth. The family is the first stage of personality formation, and is a decisive factor in the formation of a conscious life position of young people, especially at the stage of higher education. The article analyzes the modern family model, parental responsibility, moral values, and ways to instill them in young people from a scientific, theoretical and practical point of view.

Keywords: family, spirituality, moral education, students and youth, parental responsibility, values, education model.

Аннотация: В статье всесторонне освещается роль и влияние семьи в процессе духовно-нравственного воспитания учащейся молодежи. Семья является первым этапом формирования личности и является решающим фактором формирования осознанной жизненной позиции молодежи, особенно на этапе получения высшего образования. В статье анализируются современная модель семьи, родительская ответственность, нравственные ценности и пути их формирования у молодежи с научной, теоретической и практической точки зрения.

Ключевые слова: семья, духовность, нравственное воспитание, учащаяся молодежь, родительская ответственность, ценности, образовательная модель.

Kirish

Bugungi kunda globallashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, madaniyatlararo integratsiya va ijtimoiy tarmoqlarning hayotimizga chuqur kirib kelishi bilan birga, inson ongini, e'tiqodini, qadriyatlarini o'zgartiruvchi kuchlar ham faol harakat qilmoqda. Ayniqsa, yosh avlod — ayni o'zligini anglash, jamiyatdagi o'rnini topish jarayonida bo'lgan talaba-yoshlar ana shunday oqimlarga ko'proq duch keladilar. Ularning

hayotiy pozitsiyasi, axloqiy qiyofasi, ijtimoiy qarashlari, tanlovlari jamiyatning ertangi kunini belgilaydi.

Shu nuqtai nazardan, yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi eng muhim ijtimoiy vazifalardan biri sifatida e'tirof etiladi. Ushbu tarbiyaning negizini esa oila tashkil etadi. Oila — inson hayotida birlamchi va eng muhim ijtimoiy institut bo'lib, aynan unda shaxsning dastlabki axloqiy, ma'naviy va estetik qarashlari shakllanadi. Talaba-yoshlarning ongida sog'lom fikr, to'g'ri yo'l, halollik va insoniylik fazilatlarini mustahkam o'rnatish ko'p jihatdan ularning oilaviy muhitiga, ota-onaning yondashuvi va tarbiyaviy mas'uliyatiga bog'liqdir.

Agar oila bu jarayonda faol, ongli va izchil ishtirok etmasa, yosh avlod o'zligini yo'qotib qo'yishi, yot g'oyalarga berilishi, ruhiy inqirozga tushib qolishi mumkin. Shu bois ham, har qanday islohotlar, rivojlanishlar va ijtimoiy o'zgarishlar avvalo oila bag'rida boshlab yuborilishi kerak.

Oilada ma'naviy-axloqiy tarbiyaning negizlari

Oilaviy tarbiya – bu faqat farzandga odob-axloq o'rgatish emas, balki uning ichki dunyosini boyitish, ma'naviy immunitetini shakllantirish, hayotga to'g'ri yondasha olish ko'nikmalarini singdirish demakdir. Oiladagi har bir so'z, harakat, munosabat, muomala tarbiya vositasidir. Bu esa oilada tarbiya jarayoni doimiy, izchil va ongli kechishi kerakligini bildiradi.

Asosiy negizlar quyidagilardan iborat:

1. Mehr va hurmat muhitining ustuvorligi

Farzand tarbiyasida eng muhim mezon — mehr-muhabbatdir. Mehrga to'yingan bola o'zini himoyalangan, qadrlangan his etadi. Bu esa unda o'ziga ishonch, boshqalarga hurmat bilan qarash hissinini uyg'otadi. Shu bilan birga, ota-ona va farzand o'rtasida hurmatli munosabat tarbiyaning barqarorligini ta'minlaydi.

2. Shaxsiy namunaviylik

Ota-ona farzandga faqat so'z bilan emas, amaliy hayoti, xulqi, ish uslubi bilan ham ibrat bo'lishi lozim. Bolalar ko'rganini takrorlaydi. Agar ota halol mehnat qilsa, ona muomala madaniyatiga ega bo'lsa – bu fazilatlar farzand qalbiga chuqur singadi.

3. Ma'naviy qadriyatlarning singdirilishi

Oilada milliy qadriyatlar, urf-odatlar, diniy tushunchalar, tarixiy xotiraning saqlovchisi sifatida bolani o'zlikni anglashga undaydi. O'zligini anglagan yosh esa yot g'oyalarga, begona madaniy bosimlarga qarshi mustahkam turadi.

4. Diniy-axloqiy tushunchalar asosida tarbiya

Diniy qadriyatlar, axloqiy tushunchalar – poklik, rostgo'ylik, kechirimlilik, sabr-toqat, o'zgalarga hurmat kabi yuksak fazilatlarni oilada singdirish orqali shakllantiriladi.

5. Intellektual va estetik rivojlanish muhitining yaratilishi

Kitobxonlik, mushohada, san'atga hurmat, ilmga bo'lgan muhabbat oilada shakllansa, yosh avlod ongli, o'z fikriga ega bo'lgan shaxs sifatida voyaga yetadi.

Talaba-yoshlar va oila: o'zaro uzviylik

Talabalik davri – shaxsning shakllanishi va mustaqil hayotga qadam qo'yishining muhim bosqichidir. Bu davrda yoshlar yangi ijtimoiy muhitga tushadi, dunyoqarashi kengayadi, turli g'oyalar va qarashlar ta'siriga duch keladi. Aynan shunday sharoitda talabaning ruhiy-ma'naviy tayanch nuqtasi bu – uning oilasidir.

Talaba va oila o'rtasidagi uzviy bog'liqlik quyidagicha namoyon bo'ladi:

1. Psixologik tayanch sifatida oila

Talaba hayotidagi muammolar, stress holatlari, qaror qabul qilishdagi ikkilanishlar – bularning barchasi oila bilan iliq munosabatda bo'lgan yoshda oson hal etiladi. Ota-onaning do'stona, maslahat beruvchi yondashuvi talabaning ruhiy barqarorligiga xizmat qiladi.

2. Axloqiy mezonlarning mustahkamlanishi

Talaba o'zi ko'rgan oilaviy tarbiyani amalda sinab ko'radi. Agar u halollik, to'g'rilik, sabr, mehnatsevarlik ruhida ulg'aygan bo'lsa, bu fazilatlar hayotining bosh mezoniga aylanadi.

3. Ijtimoiy faoliyatga undovchi kuch sifatida oila

O'z oilasidan ijobiy namunalarni olgan yosh jamiyatda ham faol bo'ladi, tashabbus ko'rsatadi, jamiyatdagi muammolarga befarq bo'lmaydi.

4. Yot g'oyalarga qarshi immunitetni shakllantiruvchi omil

Mustahkam ma'naviy asosga ega bo'lgan talaba-yoshlar ekstremistik oqimlar, giyohvandlik, isrofgarchilik, iste'molchilik kabi illatlarga qarshi ongli kurasha oladilar. Bu esa bevosita oilaning bergan tarbiyasiga bog'liq.

5. Moddiy emas, ma'naviy qadriyatga urg'u berish

Zamonaviy oilalar farzand tarbiyasida moddiy ta'minotni emas, balki ma'naviy tarbiyani ustuvor qo'yishlari zarur. Ko'p hollarda talabalarning yo'lidan adashishi ortida ma'naviy bo'shliq yotadi, buni esa faqat mehrli va ongli oilaviy muhit bilan to'ldirish mumkin.

Ma'naviy-axloqiy tarbiyada oilaning asosiy funksiyalari

Oilaviy tarbiya inson shaxsini shakllantirishda birlamchi va eng muhim bosqichdir. Ayniqsa, ma'naviy-axloqiy tarbiya — hayotiy qadriyatlar, me'yorlar, odob-axloq qoidalarini yosh avlodga singdirish jarayoni bevosita oilada boshlanadi. Bu borada oila bir necha asosiy funksiyalarni bajaradi:

1. Axloqiy mezonlarni singdirish funksiyasi

Oilada bola hayotning ilk saboqlarini oladi: yaxshilik va yomonlik, rost va yolg'on, adolat va zulm, mehnat va dangasalik, sabr va shoshqaloqlik haqida tushunchalar shakllanadi. Ota-onaning o'zaro munosabati, qarindoshlar bilan muomala madaniyati, kattalarga hurmat va kichiklarga mehr kabi qadriyatlar amaliy tarzda yosh ongiga singdiriladi.

2. Ijtimoiylashtiruvchi funksiyasi

Oila yosh avlodni jamiyatga tayyorlaydi. Unda fuqarolik burchi, Vatanga sadoqat, qonun va tartibga hurmat, jamiyatda o'z o'rnini topish, mas'uliyatli bo'lishga o'rgatiladi. Ota-onaning harakatlari, mas'uliyati va jamiyatga bo'lgan munosabati bolaning hayotiy pozitsiyasini belgilaydi.

3. Ruhiy tayanch vazifasi

Oila har qanday holatda inson uchun ishonchli tayanch bo'lib xizmat qiladi. Talaba yoshida bu yanada muhim: o'ziga ishonchsizlik, ruhiy inqiroz, stress holatlarida oila qo'llovi yoshga kuch bag'ishlaydi. Ota-onaning mehrli, tushunuvchi munosabati talabaning ruhiy barqarorligini saqlashda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi.

4. Madaniy meros va qadriyatlarni saqlovchi funksiyasi

Oila milliy qadriyatlar, urf-odatlar, til, din, tarixiy xotiraning avloddan avlodga uzatilishini ta'minlovchi institutdir. Har bir oila o'z farzandiga milliy o'zlik, tarixiy xotira, vatanparvarlik g'oyalarini singdirish orqali jamiyatning ma'naviy barqarorligiga hissa qo'shadi.

5. Ma'naviy immunitetni shakllantirish funksiyasi

Bugungi axborot muhitida yoshlarning tafakkuriga turli salbiy ta'sirlar – zo'ravonlik, ma'naviy tanazzul, iste'molchilik madaniyati, yot g'oyalar kirib kelmoqda. Oilaviy tarbiya yoshda mustahkam axloqiy pozitsiyani shakllantiradi, uni salbiy oqimlarga nisbatan bardoshli qiladi.

Zamonaviy yondashuvlar va muammolar

Zamonaviy oila modeli turlicha ko'rinishda shakllanmoqda. Ayrim hollarda ota-onaning moddiy ta'minotni birinchi o'ringa qo'yib, ma'naviy tarbiyani ikkinchi darajaga tushirib qo'yayotgani, bolalar tarbiyasining mobil qurilmalar, internet yoki maktabga topshirib qo'yilishi kuzatilmoqda. Bunday holatlar ma'naviy-axloqiy bo'shliqni yuzaga keltiradi.

Zamonaviy yondashuvlar quyidagilardan iborat:

1. Raqamli vositalardan tarbiya uchun foydalanish
Bugungi kunda internet, smartfonlar, ijtimoiy tarmoqlar yoshlar hayotida markaziy o'ringa chiqmoqda. Ota-onalar bu vositalarni nazorat qilish o'rniga, farzandni ularga butunlay topshirib qo'yishmoqda. To'g'ri yondashuv esa – raqamli texnologiyalarni foydali maqsadda ishlatishni o'rgatish, ular orqali ma'naviy bilimlar berishdan iborat bo'lishi kerak.

2. Ota-onaning doimiy o'quvchi rolini qabul qilishi
Farzand tarbiyasi doimiy yangilanib boruvchi jarayon bo'lib, ota-onalar ham pedagogik va psixologik bilimlarga ega bo'lishi kerak. Hozirgi davr ota-onasi doimo o'rganishga, farzand psixologiyasini tushunishga intilishi zarur.

3. Ochiq muloqotga asoslangan tarbiya
Buyruqbozlik, taqiqlash asosidagi eski tarbiya usullari bugungi yoshlar ongiga yetarli ta'sir qilmaydi. Aksincha, ochiq suhbat, muloqot, fikr almashish orqali bolaning ishonchiga erishish va ma'naviy qadriyatlarni ongli ravishda qabul qilishiga erishish mumkin.

Amaldagi muammolar:

- Tarbiya mas'uliyatining faqat ta'lim tizimiga yuklatilishi
Ba'zida ota-onalar butun tarbiya ishini maktab yoki universitet zimmasiga yuklab qo'yishadi. Aslida esa, oila – bu birlamchi tarbiya manbai.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

• Mehnat migratsiyasi tufayli ota-onadan ajralgan farzandlar Chet elda ishlayotgan ota-onalar farzandlarini buvisi yoki boshqa qarindoshlarga topshirishmoqda. Bu esa bolada ruhiy bo'shliq va e'tiborga chanqoqlik hissini uyg'otadi.

• Madaniyatsiz kontentlar ta'sirining kuchayishi Ijtimoiy tarmoqlarda axloqsizlik, isrofgarchilik, iste'molchilik ruhidagi kontentlar yosh ongiga kuchli ta'sir o'tkazmoqda. Oila bu ta'sirlarga qarshi ma'naviy qalqon yaratishi lozim.

Xulosa

Yosh avlodni har tomonlama barkamol, yuksak axloqli, Vatanga sadoqatli qilib tarbiyalash bugungi jamiyat oldidagi eng muhim vazifalardan biridir. Bu jarayonning bosh boshlanish nuqtasi esa — oila hisoblanadi. Oila – bu insoniyat uchun eng tabiiy, eng qadimiy va eng ishonchli tarbiya maktabidir.

Talaba-yoshlar o'zining hayotiy qarorlarini mustaqil qabul qila boshlagan bosqichda, oilaning ma'naviy tayanchi, axloqiy yo'riqlari, ruhiy ko'magiga har qachongidan ham ko'proq muhtoj bo'ladi. Ota-onaning mehribonligi, sabr-toqati, shaxsiy namunasi va ongli tarbiyaviy yondashuvi yoshda hayotiy barqarorlikni, mustahkam iymon, odob-axloq va fuqarolik pozitsiyasini shakllantiradi.

Shunday ekan, har bir oila farzandini nafaqat moddiy, balki ma'naviy boylik bilan ham ta'minlashi, uni jamiyatning chinakam bunyodkori bo'lib yetishishiga zamin yaratishi shart. Zero, sog'lom oila – sog'lom jamiyatning, sog'lom jamiyat esa – farovon kelajakning kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. “Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch”. – T.: Ma'naviyat, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi “Ma'naviy-ma'rifiy ishlarni yanada takomillashtirish konsepsiyasi” (2020 y.)
3. Islomova G. “Oila va ma'naviy tarbiya asoslari”. – T.: O'zbekiston, 2019.
4. Saidov A. “Yoshlar tarbiyasi va zamonaviy oila muammolari”. – T.: Fan va texnologiya, 2022.
5. Raximova M. “Pedagogik psixologiya”. – T.: Ilm ziyo, 2021.